

"גם לנשמה מגיע אוכל"

הגות מחשבה חידושים ואקטואליה לפי סדר פרשיות השבוע

בפרשת בהר בחוקותי שנת תשפ"ג

1. מתי הר סיני היה נחשב כארץ ישראל? הוכח מפרשת השבוע!
2. הזורע בתוך מערה מתחת לפני האדמה, האם נוהג דיני תרו"מ ושביעית, וכל שאר מצוות התלויות בארץ? הוכח מפרשת השבוע!
3. אדם שאין לו קרקע בארץ ישראל, או שדר בחו"ל האם יש ענין שירכוש קרקע בארץ ישראל כדי לקיים מצוות שביעית? הוכח מפרשת השבוע!
4. האם בשנת השמיטה מותר להתפלל שירד גשם על השדות? הוכח מפרשת השבוע!
5. האם יש מותר לאדם להאכיל מפירות שמיטה לגוי העובד אצלו? הוכח מפרשת השבוע!
6. מדוע כאשר אומרים לגר זכור מעשיך הראשונים אינו עובר על איסור הונאה ולבעל תשובה כן עובר?
7. איך היה מותר לרבי יוחנן לומר לריש לקיש שבגלל שפעם היה שודד לכן הוא יודע איך שנראה סכין והרי זה איסור דאורייתא של הונאה?
8. האם כאשר אדם מוכר חפץ לנכרי מותר להונות אותו? הוכח מפרשת השבוע!
9. האם מותר לעשות חלאקה לקטן בתוך בית הכנסת? הוכח מפרשת השבוע!
10. האם אדם עובר על אונאת דברים על ידי שתיקה? הוכח מפרשת השבוע!
11. כהן הסובל מפצעים קשים האם לומר לו שסובל בגלל שנשא גרושה? הוכח מפרשת השבוע!
12. מה נוצר בחלל השמים מהבל פה של דיבורי לשון הרע ורכילות?
13. בימות הגשמים כאשר יורד גשם בחוץ האם מותר להיכנס לבית הכנסת כדי לא להירטב? הוכח מפרשת השבוע!
14. את מי האבא יותר על הבנים שלו או על הבנות? הוכח מפרשת השבוע!
15. מי מרחם יותר על הילדים האבא או האמא?
16. האם אדם שוקל בבוקר לפני האכילה הרבה יותר מאחר האכילה? הוכח מפרשת השבוע!
17. מי שעבר עבירה ואם יענישו אותו יש חשש שיצא לתרבות רעה האם מנדין אותו? הוכח מפרשת השבוע!

חידות:

1. ישנה עבודת אילן בשנה השמינית, שהיא תלויה בדעת העובד, אם כוונתו כך היא אסורה. ואם כוונתו כך אף על פי שהיא אותה עבודה היא מותרת, מהי העבודה? ומהי הכוונה?
2. איך יתכן דבר שנאסר ופתאום נולד משהו במקום אחר ונהיה מותר?
3. מתי קורה שיכול לקנות חפץ מישראל ואת אותו החפץ בדיוק יכול לקנות מגוי, והכל זאת יקנה מהגוי ולא מישראל?

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"
לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

מתי הר סיני היה נחשב כארץ ישראל? הוכח מפרשת השבוע!

מתן תורה באותו זמן הגיד הקב"ה למשה ענין השמיטה והיובל, לומר שבמספר שבע ובמספר מ"ט אני נותן קדושה זו לכל א"י שיש לה דמיון ויחס עם הר סיני מצד היותה אוירה דמחכים, ואין תורה כתורת א"י והר סיני, ע"כ ראוי ליתן גם לארץ היא קדושת הר סיני אחר מספר מ"ט שנה, וכן במספר ז'.

הגר"צ הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק (שמות עמוד פא) מבאר: שהקדושה הראשונה הנזכרת בתורה ביחס למקום אמור בקשר להר חורב. וראה בשם משמואל (ויקרא כ"ב) על מעמדו של הר סיני כממוצע במקום ועל שמיטה כממוצע בזמן.

הגר"א בפירושו למגילת שיר השירים (א יב) מבאר שהר סיני נחשב ארץ ישראל, על הפסוק "וקול התור נשמע בארצנו", כתב: ש"התורה" אותיות "תורה", שהגיע עת ליתן תורה, "בארצנו" הוא הר סיני שהוא חשוב כמו ארץ ישראל.

וכן כתב רבנו אברהם האבן עזרא בביאורו על ספר תהילים (סח יח) על הפסוק: "רכב אלוהים ריבתיים אלפי שנאן אדני במ סיני בקודש" מבאר: ה' יב – שכינה במ סיני בקודש, כי קדושת ארץ ישראל הייתה בהר סיני.

הזווית בתוך מערה מתחת לפני האדמה, האם נוהג דיני תורה ושבועות, וכל שאר מצוות התלויות בארץ? הוכח מפרשת השבוע!

וצריך ביאור מהיכן יצא לגרש"ז אורבאך זצ"ל שקדושת ארץ ישראל היא מהתהום עד לרקיע, שאמנם מצאנו כן לגבי בית המקדש, בסוגיה דגגין ועלויות אי נתקדשו או לא (ועיין בגמרא במסכת שבועות דף טז) אבל היכן מצאנו כן לגבי ארץ ישראל.

ובקובץ קול התורה (חוברת מ"ט עמוד לא) במכתב שכתב הגר"מ טיקווינסקי זצ"ל לרבי משה קלירס זצ"ל בתוך דבריו כתב, וז"ל: ומידי דברי בו אמרתי להציע לפני זי"ע הדרי"ג דבר אחד, לדעת ארץ ישראל נתקדשה בין אם נאמר שהייתה קדושת פה בין שנתקדשה ע"י הכבוש, עד התהום. ולא מבעיי שנעקרה חוליה וזרע בתוכה שעל קדושת א"י בוריעה, אלא אפילו אם זרע במערה או במחילה גם כן חייב בתרומות ומעשרות וכו' (אם רק חרשה וזרעה ובאופן שנעשה לה שם שדה דאם לא כן היה זה כביט שנתמעט משדה כדאיתא בירושלמי חלה פ"א ועד כאן לא פליגי ר"י ורבנן בגמרא במסכת מכות (דף י"ב) אלא אם במערה הולך אחר פתחה בנוגע למע"ש בירושלים, אבל מצד מערות ומחילות שלא נתקדשו לא שמענו בכגון דא. ובטעם מחילות שלא נתקדשו בהר הבית בארתי בעז"ה בספרי עיר הקודש והמקדש, ותמתיני על המנחת חינוך (שס"ב) המחליט שרק בעזרה אמרו חכמנו ז"ל בגמרא במסכת זבחים (דף כ"ד) שנתקדשה עובי הרצפה ולא של הר הבית וירושלים ולכן רק בעזרה נתקדשו המחילות משום שנתקדשה עובי הרצפה ולפי דבריו ק"ו שלא נתקדשה ארץ ישראל בעובי הרצפה. ולענ"ד אף הר הבית וירושלים וגם א"י נתקדשה עובי הרצפה, והא דאמרו כן רק על העזרה זהו משום שהו"א שהעזרה היא ככלי שרת ורק הרצפה ממעל נתקדשה קמ"ל שגם היא נתקדשה עובי הרצפה כן נראה לענ"ד כמעט ברור, ע"כ.

אדם שאין לו קרקע בארץ ישראל, או שדר בחו"ל האם יש ענין שירכוש קרקע בארץ ישראל כדי לקיים מצוות שביעית? הוכח מפרשת השבוע!

יש עונש למי שמשנה אותו כדי להיפטר, אבל בזמן הזה שרוב הבגדים פטורים מציצית, אין עונש למי שאינו קונה ד' כנפות. יוצא מדברי התוספות שם, שהעונש בעידנא דריתחא, אינו תלוי בחיוב גברא, אלא במשנה ממה שנהוג אצל רוב האנשים. בשביעית יש מצוות עשה של שביטה שנאמר: "ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה, והשביעית תשמטה ונשטשתה וכו'".

וכתב הרמב"ם בהלכות שביעית (פ"א ה"א) וז"ל: מצוות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית.

במהרה"א שם כתב: שבזמן שיש ריתחא בעולם, הצדיקים צריכים להגן על דורם בתפילתן ובמצוותן, וע"כ יש להן להרבות במצוות, כדי לזכות את דורן בכך, ולא יכולים לפטור את עצמן ממצוות, וע"כ ראוי לצדיקים כמותך להיענש כל כך.

מרון שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל בספרו דרך אמונה (שם סק"א) הביא בשם החזו"א בשיטת הרמב"ם, שאין העשה של שביטה, על הבעלים אלא על הארץ, ולפי"ז מן התורה יכול לזרוע ע"י גוי, ואין בזה אלא איסור דרבנן, כמו בשבת. וכן הוא לשון הרמב"ם בספר המצוות שכתב שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית. אם כן יוצא מהרמב"ם שמצוות שביעית אינה חובת גברא, אלא חובת הקרקע, וכיון שגם לרוב האנשים כיום אין קרקעות, אפשר לומר דברי התוספות שהבאנו לעיל, על מצוות עשה של שביעית, לא מענישים אפילו בעידנא דריתחא, לאדם שיש לו קרקע ולא השבית אותה. וכ"ש שאין דין לקנות קרקע כדי לקיים את מצוות עשה של שביעית. אולם יש להביא ראיה מרש"י שיש ענין לרכוש קרקע כדי לקיים מצוות עשה של שביטה בשביעית.

"ויזכר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושביתה הארץ שבת לה" (כה א ב) וכתב רש"י במקום: מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו בסיני? אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה בסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני.

ויש להבין מדוע דווקא כאן נרמז ענין זה שכל דקדוקי המצוות נתגלו בסיני, הלא כך היה במצוות כולם על דקדוקיהם ופרטיהם, ואם כן למה דווקא בפרשת שמיטה נרמזה צורת מתן תורה, במה קשורה פרשת שמיטה להר סיני יותר משאר המצוות.

ונראה שלמצוות השמיטה ולהר סיני יש מכנה משותף, ששניהם קשורים לאדמה, עיקרה של השמיטה מתייחס למלאכות הקשורות לקרקע, ואף הגילויים המתייחסים להר סיני באו על מצע אדמת ההר.

ואפשר לומר השוואה נוספת, שמתן תורה בחג השבועות היה לאחר ספירת שבעה שבועות מיציאת מצרים, כמו כן מצוות שמיטה היא כל שבע שנים ולאחר שבע שמיטות בא היובל. וכן כתב הכלי יקר (ריש פרשת בהר) וז"ל: קרוב לשמוע כשעלה משה אל הר סיני אחר שבעה שבועות שספרו ישראל מ"ט יום מן פסח ועד עצרת, נתקדש אז אותו ההר ונאסר בזריעה וחרישה ביום חמישים שבו נתנה התורה, והוא זמן משיכת היובל לקרא דרור וחפשי לכל ישראלי חירות על הלוחות, וע"י קול השופר של

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושביתה הארץ שבת לה" (כה ב)

יש לדון אם אדם זרע בתוך מערה מתחת לפני האדמה, האם נוהג בזה דיני תרומות ומעשרות ושבועות, ושאר כל המצוות התלויות בארץ, או דינאמא מכיוון שזה מתחת לאדמת ארץ ישראל לא נוהג בזה הדינים הללו.

והנה מו"ר הגרש"ז אורבאך זצ"ל בספרו שו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן א' אות ב') כתב וז"ל: אגב אעיר, כיון דקדושת ארץ ישראל היא מתהום ארעא ועד רום רקיעה, למה לא נתפשה הקדושה גם על הקרקע שמעברו השני של העולם שמכיון ממש נגד ארץ ישראל. ואף אם נאמר דכיון שבדבר עגול הכל מכיוון כנגד המרכז שבאמצע לכן גם הקדושה מתפשטת רק עד המרכז באמצע ולא יותר, אבל מכל מקום לענין טומאה רצוצה שבוקעת ועולה עד לרקיע גם לגובה כזה אשר משם אינו חוזר ונמשך כלל אחר הקרקע שלמטה וגם בוקעת ויורדת עד התהום ויותר. אם כן מנין שאין הטומאה בוקעת גם עד לרקיע שמצדו השני של כדור העולם. ומכיוון שבכל צד יש קברים שהם ניכרים וידועים תו הווה ליה קבוע דחשיב כמחצה על מחצה, ואסור לכוהנים לדרוך שם. וכמו שהקשה הר"ש מקינן ז"ל דניחוש בכל דוכתיה לנחל איתן, ויהא אסור לחרוש ולזרוע. וכל התירוצים שנאמרו על קושיא זו לא שייכא כלל להכא. וגם קשה דניחוש נמי לקבר שמכיוון כנגד המזבח, וכההיא דגולגלתו של אורנה היבסי, ומה טעם לא נאמר שגם בזה הטומאה בוקעת ועולה, ומנין לנו שלענין טומאה וכדומה רואים את העולם כשטח ישר מבלי להתחשב כלל עם זה שהעולם באמת עגול ככדור. ונשאר בצ"ע.

"ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור" (כה ד)

יש לדון באדם הדר בארץ ישראל ואין לו קרקע שראויה לגידולים, האם יש לו לרכוש קרקע כדי לקיים מצוות שמיטה, ודומה למצוות ציצית, שקונה בגד של ארבע כנפות ומטיל בו ציצית, או שכיון שאין לו קרקע לא מחוייב.

והנה בגמרא במסכת מנחות (דף מא ע"א) מובא שמלאך העיר לרב קטינא שהוא לא לובש ציצית, שאמנם לא מענישים בשמים על ביטול מצוות עשה, אבל בעידנא דריתחא מענישים גם על ביטול למצוות עשה.

ובמהרה"א (שם) כתב: שבזמן שיש ריתחא בעולם, הצדיקים צריכים להגן על דורם בתפילתן ובמצוותן, וע"כ יש להן להרבות במצוות, כדי לזכות את דורן בכך, ולא יכולים לפטור את עצמן ממצוות, וע"כ ראוי לצדיקים כמותך להיענש כל כך.

ויש לעיין על איזה סוגי מצוות עשה מדובר: תוספות (שם) כתבו שלא מדובר על מצוות עשה שהם חיוב גמור כמו תפילין, ולולב, וכדו' שעליהם כן נקרא מענישים, משום שבי"ד מכין אותו עד שתצא נפשו, אלא מדובר על מצוות עשה כמו ציצית, שאדם לא חייב ללבוש בגד עם ציצית, אלא אם מעוניין ללבוש בגד כזה, יטיל בו ציצית, ועל זה מענישים בעידנא דריתחא. ודברי התוספות שם נראה שלמרות שלא חייב בציצית, אבל שולבוש בגד של ד' כנפות, זה לא חיוב חפצא, אלא חיוב גברא, ולפי זה במצוות עשה שהם רק חיוב חפצא, אפילו בעידנא דריתחא לא מענישים.

ואולם תוספות בגמרא במסכת ערכין (דף ב ע"א) כתבו שהמלאך שהעיר לרב קטינא, היה זה רק על זמניהם, שכל הבגדים היו של ד' כנפות, ולכן

והנה הגמרא במסכת עבדה זרה (דף טו ע"ב) משווה את מה שאדם מצווה על שבת שדהו בשביעית, לזה שמצווה על שבת בהמתו בשבת, וכתב רש"י (שם) אדם מצווה על שבת שדהו, שנאמר "שנת שבתון יהיה לארץ". ואם כן י"ל שכמו שמצאנו שראה מדברי רש"י שיש מצוה מסוימת לרכוש בהמה מנכרי כדי לקיים מצוות שבת בהמה, הכי נמי יש מצוה לרכוש אדמה כדי לקיים מצוות שמיטה.

וכבר כתבו הספרים הקדושים על העניין שאדם צריך לרדוף אחר כל המצוות שאפשר לקיים, ומרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל הביא מקורות לזה בספרו אורחות יושר בערך שמחה של מצוה (עמוד פ), והרידב"ז בספרו קונטרס השמיטה לרידב"ז כתב בהקדמתו: "והנה קניית כבדת ארץ קטנה סמוך לעיה"ק הזאת טובב"א וקניית וזכית כדת בעדי ובעד כל קהל ישראל הנפוצים בכל קצות תבל, ולקיים בשנה הבעל"ט כדת התורה, ושבתה הארץ שבת לה' ויזכו כל ישראל במצווה הזאת, וד' משמים ירחם על תורתו ועמו וארצו ויבנה קרית דירושלים וישכלל היכלו בגווייה ויקבץ נדחיו מארבע כנפות הארץ לארצנו הק' בב"א", ע"כ. ואם כן מדברי הרידב"ז נראה שזיכה את המצווה של שמירת שמיטה באדמה שרכש אף עבור יהודי חו"ל, שהרי כתב שזיכה לכל היהודים "בכל קצוות תבל".

ולפי זה צריך לדון האם יהודי שדר בחו"ל יכול לקיים את המצוות התלויות בארץ מדין שליחות, האם נאמר בזה הדין של "כל מילי דאיהו לא מצי עביד שליח נמי לא מצי משוי שליח", והרי הוא שיושב בחו"ל לא יכול לקיים מצוות שביעית, וממילא לא יכול בזה לקיים מצוה ע"י שלוחו של אדם כמותו.

והנה רבנו יוסף חיים זיע"א הבן איש חי בספרו רב ברכות (מערכת כ' סימן א') האריך בזה רבות ובמסקנה העלה, שמועיל למנות שליח. וכמו שפסק כך נהג בעצמו כמו שמואב בספר תולדות הבן איש חי (הוצאת אהבת שלום עמוד 130) שנהג כאביו, והיה מהדר ומחזר לקיים מצוות התלויות בארץ, באמצעות עמיתו רבי אליהו מני ז"ל שהיה דר בחברון, שהיה שולח לו מעות לקנות עבורו בשליחותו בית דירה, שדה, וכרם, על מנת שיתנהג בהם ככל דיני המצוות התלויות בארץ. ובהמשך הדברים הביא רבנו יוסף חיים זיע"א שבצוואת בנו של רבי אליהו מני נמצא: הנני מודה כי הכרם הנמצא בחברון במקום הנקרא 'קוביב אל-גיניב' והרשום במשרד ספרי האחוזה שם, שייך ליורשי המנוח הרב יוסף חיים ב"ר אליהו מבגדאד.

האם בשנת השמיטה מותר להתפלל שירד גשם על השדות?

התפילה הוי כעושה מלאכה בשביעית, אלא כוונתו דהמצות עשה דתשמיטה ונטשתה היינו שיוציא הקרקע מבלי שיהיה לו שום עסק בה וכאילו אינה שלו, דשמיטה הוא ענין הפקר והזנחה כמו שכתב הרמב"ם בספר המצוות מצוות עשה דשביעית ואם מתפלל על הגשמים בשביעית על הקרקע הוי כמבטל מצוות עשה דנטשתה דמראה בזה שמתפלל בשביל הקרקע שיש לו עסק עמה ודעתו עליה. ובהמשך דבריו הגר"י זילברשטיין שליט"א כתב דאפשר להסביר את דברי רש"י: על פי דבריו של ה"מנחת חינוך" מצוה קיי"ב אות י"ב, וכן מצוה שכ"ט ס"ק י' דאסור מן התורה לעבוד בשביעית גם ע"י אמירה לנכרי, משום דהתורה אמרה והשביעית תשמיטה ונטשתה, ולכן גם ע"י גוי אסור. ולפי זה יתכן שגם על ידי תפילה אסור.

הנה הגר"י וייס זצוק"ל בספרו שו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סימן נ"ב) מביא שנשאל מאת כ"ק מרן הגה"ק האדמו"ר מערלוי זצוק"ל האם מתריעים על הגשמים בשנת השמיטה. ומסיק: על פי מה דאיתא בגמרא במסכת תענית (דף י"ט ע"ב) מתריעים על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות ועל השיחים ועל המערות אפילו בשביעית, רשבי"ג אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהם פרנסה לעניים, ויש לדקדק מדברי הרא"ש והרמב"ם ומרן השולחן ערוך דס"ל דגם בשביעית מתריעים, כיון דלשון הברייתא המובא בגמרא בדברי ת"ק מתריעים על האילנות בשאר שני השבוע, ועל השיחים והמערות אפילו בשביעית, רשבי"ג אומר וכו' והרא"ש שם, והרמב"ם בהלכות תענית (פ"ב) וכן בטור שולחן ערוך (או"ח סימן תקע"ה) השמיטו החילוק בין שאר שני השבוע ובין שנת השביעית, ש"מ דס"ל דאין לחלק, וכאשר בנותי בספרים ראיתי בספר כף החיים (שם סימן תקע"ה אות מ"א) וז"ל וכתב הרב חוקי חיים גאון (סימן ד') דהגם דאין נוהגים בירושלים להתענות על גשמי בורות מ"מ מתענים בשנת השמיטה על עצירת גשמים בעבור התבואה והאילנות ע"פ מ"ש הרב חסדי דוד על התוספתא במסכת תענית (פ"ב ה"ט) יעוי"ש, וכן עשינו הבד"ץ הלכה למעשה לפני שבועיים בערך כשהי' עצירת גשמים ופרסמנו לאמר התפילה על הגשמים, ובעזה"י נתקבל תפילתנו לרחמים ולרצון

האם יש מותר לאדם להאכיל מפירות שמיטה לגוי העובד אצלו? הוכח מפרשת השבוע!

הנה בתורת כהנים על הפסוק "לכם לאכלה" כתב ולא לאחרים .

ופירש הראב"ד: שאין מוסרים פירות שביעית לעובדי כוכבים, אם כן חזינן להדיה שיש איסור לתת פירות שביעית לגוי .

דהנה המנחת חינוך (מצוה לב ח) דן האם נשים חייבות במצוות שבתית בהמה בשבת, שהרי זה מצוות עשה שהזמן גרמא.

וראשית הביא ראייה מדברי הגמרא במסכת שבת (דף נד ע"ב) שנשים חייבות, שפרתו של ר"א בן עזריה, הייתה יוצאת ברצועה וכו', ובגמ' מבואר שהיא הייתה של שכנתו ולא מיחה בה, ונקראה על שמו. א"כ מפורש שהפרה הייתה של אשה, ומצווה על שבת בהמתה. ומסביר המנחת ח שטעם הדבר שחייבות, אפי' שזה מצוות עשה שהזמן גרמא, על פי שיטת הריטב"א שתיירך את קושיית התוספות בגמרא במסכת קידושין (דף כט ע"א) שהקשה למה יש צורך בפסוק שאין האשה חייבת במילת בנה, שנאמר "כאשר ציווה אותו – ולא אותה", הרי זה מצוות עשה שהזמן גרמא, משום שנימול בשמיני.

וכתב הריטב"א, שהכלל שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא אינו אלא במצווה שבגופו כמו ציצית, תפילין, סוכה, אבל למול את הבן שאינה מצוה שבגופה עצמה, אלא על דבר אחר, האשה ג"כ חייבת, ולכן צריך פסוק מיוחד לפוטרה. וא"כ גם מצוות עשה של שבת בהמתו אין המצווה בגופו על הבעלים, אלא זה על דבר אחר, שבהמתו ועבדו ינוחו, ואין בזה פטור של זמן גרמא. מצאנו א"כ קשר בין ההגדרה של מצוות שבת בהמתו שזה על הבהמה, למצוות שבתית השדה, שגם זה על הקרקע ולא על הבעלים.

ובאמת כתב המנחת חינוך (מצוה קיב) שלכן גם נשים חייבות במצוות עשה דשמיטה, למרות שזה מצוות עשה שהזמן גרמא, משום שזה לא מצוות שבגופו, אלא על הקרקע.

והנה במשנה בתחילת מסכת בכורות, שנינו כמה דינים של פטור בכורה, והראשון שבהם הקונה עובר חמורו של עכו"ם, שהוא בכור ועדיין נמצא בתוך במעי אמו.

והגמרא (שם ע"ב) מקשה למה צריך את כל הדינים? ואומרת הגמרא שאם היה כתוב רק את המקרה הראשון, הייתי אומר שדווקא שם פטור, כיון שמביא אותו לקדושה. וכתב רש"י וכו"כ ובנו גרשום, שהקדושה היא שתהא שובת בשבת, וכיון שעושה מצוה אולי דווקא במקרה כזה לא נקנס אותו.

מוכח שרש"י ורבנו גרשום סוברים יש איזה שהיא מצוה לקנות בהמה מגוי כדי לקיים מצוות שבתית בהמה בשבת.

אוצר הספרים

ש"י

בית המדרש "בית - יוסף" לע"י רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן

יצירתם עומדת לעד זה הקוזה ספרים ומיטאלים לאחרים

לאחר שזכינו והתרבו הספלים של הלומדים העומלים בתורה והציבור הרחב הקובע עיתים לתורה בבית המדרש שלנו בנגבצת זאב ולכן דרושים בדחימות

ספרי שו"ת אור לציון, הרב בן ציון מוצפי, סט גמרות בבלי מתיבא, סט גמרות בבלי שוטנשטיין, תלמוד ירושלמי שוטנשטיין, רמב"ם במהדורת פרנקל, וספרי ראשונים שו"ת ואחרונים.

לטובת מוסרי השיעורים והמשנתנים, ציבור הלומדים, אברכי הכולל וכל באי בית המדרש.

זו ההודמנות שלך לקחת חלק בהפצת התורה במהפכה הרוחנית בנגבצת זאב ובזיוכי הרבים.

ניתן להנציח על גבי הספרים לבריאות, הצלחה, שלום בית, זש"ק ולע"י קרובים וידידים.

לפרטים הרב יוסף ויצמן 052-8144488. הרב שמעון נעים 058-7700681

ניתן לתרום ולסיע גם בבית למספר: 052-8144488

רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב מלאפון: 052-8144488

"שנת שבתון יהיה לארץ" (כה ה).

יש לחקור האם בשנת השמיטה אין מבקשים על עצירת גשמים כיון דאסור לעבוד בשדה או דילמא ליכא איסור להתפלל על הגשמים. איתא בגמרא במסכת תענית (דף י"ט ע"ב): תנו רבנן מתריעים על האילנות בשאר שני שבוע, על הבורות ועל השיחים ועל המערות אפילו בשביעית.

וכתב רש"י במקום וז"ל: כל שעה צריכים לגשמים לשתיה, ואף על פי שהגשמים מועילים לקרקע בשביעית. ומשמע מדבריו של רש"י דאי לאו דכוונתו לצורך שתיה היה אסור להתריע על הגשמים בשביעית משום דמועילים לקרקע, הרי דגם בכה"ג שנעשה ע"י תפילה שייך איסור מלאכה בשביעית, ומוכח לכאורה דאף ע"י פעולה רוחנית כמו תפילה הוי ג"כ מלאכה לגבי שביעית.

ואולם הגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו בחשוקי חמד על הגמרא במסכת שבת (דף ל"ג ע"ב): דאפשר לומר דאין כוונתו של רש"י שע"י

"והייתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושב הגרים עמך" (כה ו).

יש לחקור האם מותר להאכיל פירות שביעית לגוי או דילמא אסור להאכיל פירות שביעית לגוי .

ברמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (פ"ה ה"ה) וה"נ לענין נכרי להאכיל לנכרי חשיב הפסד ואסור. ואם הנכרי לוקח מעצמו שפיר דמי, ועיין באריכות בדרך אמונה ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל (פרק ד הלכה ל).

ובמלבי"ם בפרשת השבוע (אות יא) כתב ז"ל: לכה לאכלה, כבר התבאר שכל מקום שנאמר לכה למעט עכו"ם בא, וכמו דאיתא בתוספתא "פ ה דשביעית שאסור להאכיל פירות שביעית לעכו"ם, גם יש לפרש שבא למעט עכו"ם קנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית שפירותיה מותרים, וכמ"ש הרמב"ם בהלכות שמיטה (פ"ד הכ"ט) ובה נמצא מקור לדברי הרמב"ם אלה אשר הרעיש עליהם הכפתור ופרח (פמ"ז), והחזיקו אחריו המבי"ט ומהרי"ט, והרמב"ם לא רצה לפרש הכוונה לאסור להאכיל פירות שביעית לעכו"ם, שבוזר יסתור מה שכתוב בתורת כוהנים אח"כ ולתושבד מן העכו"ם.

מדוע כאשר אומרים לגר זכור מעשיך הראשונים אינו עובר על איסור הונאה ולבעל תשובה כן עובר?

שעש קודם שנתגיירו, שהכוונה היא שכל האיסור הוא לומר זכור את מעשה אבי אביך שהיה גוי ולא נתגייר, אבל להזכיר את מעשי אביו קודם שנתגייר, מותר, אלא שבזה יש חילוק בין הגר עצמו לבן הגר, לגר עצמו מותר לומר זכור מעשה אבותיך משום שזה שבח לו שלא הלך בדרכיו, אבל לבן הגר, שהוא לא נתגייר בעצמו, אסור לומר לו זכור את מעשה אבי אביך.

בתורת חיים בגמרא במסכת בבא מציעה (שם) מתרץ: דלא מבעיה גר דלא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים כיון דמעיקרא עכו"ם גמור הוה אית ליה זילותה רבה אם אומר לו אלא אפילו לבעל תשובה דלית ליה זילותה כולי האי דמעיקרא נמי ישראל מיהא הוה אפילו הכי לא יאמר לו כן ולא מבעיה לגר עצמו שלא יאמר לו זכור מעשה אבותיך כיון דאביו עכו"ם הוה אית ליה זילותה טפי אלא אפילו לבן גרים דאביו גר הוה אלא דאבי אביו או אבי אבי אביו עכו"ם הוה דלית ליה זילותה כולי האי אפילו הכי לא יאמר לו כן. משמע מדבריו של התורה חיים שאף לגר יש איסור לומר לו זכור מעשיך הראשונים. וכן כתב להדיה החינוך (מצוה תל"א) שאמרו ז"כונם לברכה שלא יאמר אדם לגר זכור מעשיך הראשונים.

איך היה מותר לרבי יוחנן לומר לריש לקיש שבגלל שפעם היה שודד לכן הוא יודע איך שנראה סכין והרי זה איסור דאורייתא של הונאה?

המהרש"ל מתרץ: שזו הייתה כוונתו של ריש לקיש לומר לרבי יוחנן שאין לך רשות להכלימי ולהזכיר את היותי בעבר לסטים, מכיוון שהרי אסור לומר לבעל תשובה "זכור מעשיך הראשונים" אלא ודאי התכוונת לומר לי שבעבר הייתי פחות ערך ועתה נעשיתי רב וחשוב, "מאי אהנית לך" שהרי גם בעבר הייתי ראש וחשוב אצל הליסטים. ורבי יוחנן השיב לו שהועלת לך שקרבתי אותך תחת כנפי השכינה, או שהשיב לו שרשות בידו להכלימו ולקנטרו שהרי רבו הוא שהכניסו תחת כנפי השכינה.

בספר מעין חכמה במסכת בבא מציעה (דף פ"ד ע"א) מתרץ: שאין חלילה כוונתו של רבי יוחנן היה לגנאי אלא נהפוכו כל כוונתו הייתה לשבח את ריש לקיש, שענין התשובה הוא שיתקן את המידה המגונה לטובה, וכמו שאמרו חז"ל בגמרא במסכת יומא (דף פ"ו ע"ב): היכי דמי בעל תשובה כשנזדמנה לו העבירה באותו אשה ובאותו פרק ולא חטא, כמו כן שיבח רבי יוחנן את ריש לקיש, שאותו מידה של לסטות זכה לתקן ולהשתמש במדה זו לצד הקדושה להבנת התורה.

האם כאשר אדם מוכר חפץ לנכרי מותר להונות אותו? הוכח מפרשת השבוע!

בדברים אפילו במלה אחת של שפת חלקות או גניבת דעת או במעשה שמראה שעושה בשבילן ואינו עושה אסור מפני שמחזיקים לו טובה בחנם.

וכן מבואר בפירוש המשנה לרמב"ם במסכת כלים (פרק י"ב משנה ז') וז"ל: וכן אינן מותרים האונאות והתחבולות ומיני המרמות והזיוף והסלוף עם הגויים, אמרו עליהם השלום אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הגוי, וכל שכן אם יתלוי חלול השם שאז יהיה העוון חמור יותר, ויושגו לאדם תכונות רעות על ידי כל המעשים הרעים הללו אשר העיד יתעלה על עצמו שהוא מתעב אותן כשלעצמן נעשו עם מי שנעשו, והוא אמרו כי תועבת ה' אלוהיך כל עושה אלה כל עושה עול.

האדמו"ר מסוקאטשוב זצוק"ל בספרו שו"ת אבני נזר (או"ח סימן שכ"ה ס"ק י"ט) כתב וז"ל: והנה דבר זה פשוט דאין איסור אונאה לעכו"ם וזיל קרי בי רב הוא לא תנונו איש את "עמיתו", ומה שכתוב בשולחן ערוך הרב (שם) שאסור, אתי עלה מדין גניבת דעת דכאשר אומר לו שכך שווה והוא אינו שווה כך הרי גונב דעתו, או אפילו בסתמא במקום שאין דרך הסוחרים למכור יותר משווי, הרי הגוי סומך עליו שכך שווה, ודומה למוכר דבר שיש בו מום דחשיב גניבת דעת משום דסתמא אין בו מום, אך לאו דלא תנונו אף באופנים הנ"ל אינו עובר.

האם מותר לעשות חלאקה לקטן בתוך בית הכנסת? הוכח מפרשת השבוע!

ולכאורה יש להקשות דהנה התורה כוהנים סותר עצמו: דהרי בהמשך הפסוק כתוב "ולתושבד הגרים עמך" דרש התורה כוהנים ולתושבד מן העובד כוכבים, חזינן שמותר לתת פירות שביעית לגוי; ויש לתרץ: 'על פי החילוק שמבואר ברמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (פרק ה' הלכה י"ג) דאין מאכילים פירות שביעית לא לעכו"ם ולא לשכיר, ואם היה שכיר שבת או שכיר שנה או שכיר חדש או שקצץ מזונותיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילים אותו, ומאכילים את האכסניה פירות שביעית, לפי הנ"ל אתי שפיר דלסתם גוי אסור לתת פירות שביעית, אבל לשכיר שבוע או חודש או שנה מותר.

ובשו"ת אבני נזר (יו"ד סימן תמ"ה) תירץ באופן אחר: דחשיב הפסד כשמאכיל לנכרי כמו שאסור להאכיל לכהמה בשביעית מאכל אדם, ומ"מ אם הבהמה באה מעצמה תחת התאנה א"צ למנעה כמו שמבואר

"ולא תנונו איש את עמיתו" (כה יז)

ואומרת על כך הגמרא במסכת בבא מציעה (דף נ"ח ע"ב) שהפסוק מזהיר על אונאת דברים כיצד אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם היה בן גרים אל יאמר לו זכור מעשה אבותיך.

והקשו המהרש"א (שם חידושי אגדות) והפני יהושע ובתורת חיים ובעיון יעקב: יש לעיין מדוע בגר יש איסור לו רק לומר זכור מעשה אבותיך מדוע אין איסור לו לומר זכור מעשיך הראשונים כמו שאסור לבעל תשובה לומר זכור מעשיך הראשונים.

הפני יהושע והעיון יעקב מתרצים: שבגר אין כאן אונאה שיאמר לו זכור את מעשיך הראשונים, דמהאי טעמא הוא עדיף טפי אפילו מישאל כשר שפירש ממעשיו הראשונים ובא לחסות תחת כנפי השכינה ויצא הפסדו בשכרו זה משא"כ לבעל תשובה שכבר נצטווה וחסא וכן בן גרים הוא לא בא להתגייר רק אביו אבל דבר זה אונאה לו.

עוד מתרצים הפני יהושע (שם) והעיון יעקב: אין לגר גנאי במעשיו הקודמים לפי שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. וממשיך הפני פני יהושע: שלפי זה צריך לומר הא דאסרו לומר לבן גרים זכור את מעשה אבותיך

איתא בגמרא במסכת בבא מציעה (דף פ"ד ע"א) שריש לקיש היה ראש השודדים ולאחר שהחזיר רבי יוחנן את ריש לקיש למוטב הביא לו את אחותו לאשה ולאחר מיכן הם למדו בחברותא, פעם תוך כדי לימודם הם דנו שאלה בלימוד, בענין הסיף והסכין והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי הם מקבלים טומאה, האם משעת גמר מלאכתן, ומתי נחשב גמר מלאכתן? רבי יוחנן אומר: משיצרפם בכבשן, ריש לקיש אומר: משיצחצחן במים, אמר ליה לסטאה בלטייתיה ידע, אמר ליה: ומאי אהנת לי התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי, אמר ליה אהנאי לך דאקרבניך תחת כנפי השכינה.

והקשו המהרש"ל (שם) וכן בספר מעיני חכמה על הגמרא במסכת בבא מציעה (שם): איך היה מותר לרבי יוחנן לומר לריש לקיש שבגלל שפעם היה שודד יודע איך שנראה סכין הרי זה איסור דאורייתא של הונאה?

"וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' אל תנונו איש את אחיו" (כה יד)

איתא בגמרא במסכת בכורות (דף י"ג ע"ב) "וכי תמכרו ממכר לעמיתך" - לעמיתך למה לי, אמרי לעמיתך אתה מחזיר אונאה, ואי אתה מחזיר אונאה לכנעני, לכנעני מאל תנונו איש את אחיו נפקא, חד בכנעני וחד בהקדש, וצריכי דאי כתב רחמנא חד, הוה אמינה לכנעני הוא דאין לו אונאה, אבל הקדש יש לו אונאה, קמ"ל.

והקשו הרש"ש (שם) וז"ל: מדלא קאמר ואי אתה מוזהר להונותו, משמע דזה ודאי אסור דלא עדיף מגניבת דעת דאסור אף לעכו"ם כמבואר בגמרא במסכת חולין (דף צ"ד ע"א) ותמהני על לשון הפוסקים בשולחן ערוך (סימן רכ"ז ס"ק כ"ו) שסתמו וכתבו עכו"ם אין לו אונאה.

וכן כתב להדיה בשולחן ערוך הרב חו"מ הלכות אונאה וגניבת דעת (סעיף י"א) שכתב: וכל דין אונאה אינו אלא בישראל אבל נכרי הטועה בשיווי המקח או בשיווי המטבע אין צריך להודיעו טעותו שנאמר "אל תנונו איש את אחיו" - אחיו ולא נכרי, אבל אסור לטעותו בין בשיווי מקח בין בחשבון כמו שיתבאר בהלכות גזלה, וכן כל מרמה שבעולם אסורה במקח וממכר אפילו לנכרי כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח אף על פי שהוא נכרי שהרי זה מטעהו וגונב דעתו אם אינו מודיעו והרי זה כגונב ממנו ממון ואסור מן התורה כמו שיתבאר בהלכות גזלה, ואפילו לגנוב דעתו בדבר שלא יגיע לו הפסד להנכרי אסור מדברי סופרים כגון למכור לו בשר נבילה בחזקת שחוטה, ואף לגנוב דעת הבריות

שאביו מקדשו לתורה "הילולים לה" שאז מתחיל ללמוד פסוקי תורה ומכאן גם לעניין מצוות חינוך בהנחת פאות ושאר מצוות כשמתחיל להיות בר הבנה (ענין שו"ת מהר"ם מבריסק ח"ב סימן צח, שו"ת ערגות הבושם או"ח סימן רל). וכן מובא שכן נהג האר"י ז"ל. והמקור לכך עוד קדמון והובא בספר סדר היום.

נהג לעשות תגלחת ראשונה לקטן בהיותו בן ג' שנים מלידתו. וסמך לדבר זה אפשר להביא מדברי המדרש בילקוט שמעוני (קדושים רמז תרטו) על הפסוק "וכי תבוא אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" הכתוב מדבר על תינוק כי אדם עץ השדה ונאמר "שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" דהיינו שעדיין לא יכול להגיד ולדבר היטב ובשנה הרביעית (דהיינו: יום הולדת של גיל שלוש שבו נכנס לשנות הרביעית) "יהיה כל פרוי קודש"

הטעם שעושים חאלקה בגיל שלוש

לתורה צריכים לשרש ולעקור כל דבר המביא לידי גאוה, וכידוע שהשערות הנאות מביאות את האדם להיות מתגאה בהם כדאיתה בגמרא מסכת נדרים (דף ט ע"ב) וכן בגמרא במסכת נזיר (דף ד ע"ב) מעשה עם שמעון הצדיק.

לפי שגיל שלוש הוא הזמן הראוי לבינה והבנה ליראת שמים, כמו שמצאנו (ענין נדרים לב, א) שאברהם אבינו הכיר את בוראו בגיל שלוש.

ובשו"ת מהר"ם מבריסק (ח"ב סימן צח) הביאו טעם אחר: דהנה ידוע שבין המידות הגרועות הוא הגאוה, ואם אנו רוצים להקדיש את הברך

הטעם שבחרו להתחיל דווקא במצווה זו

שהם הכר וסימן לאיש אשר זרע ברך ה' (ענין רמב"ם הלכות עכו"ם ה"ז). וכדרשת חז"ל (איכה ב' ז) "בנין המצוינים במיל ובתגלחת ובציצית".

כתב שו"ת מהר"ם מבריסק (ח"ב סימן צז): לפי שהפאות הם הדבר המבדיל בין יהודי לשאר העמים שלא יתבלבלו ויתערב עמם ובצורתם

ועכשיו נכנס לשאלה בה בפתחנו האם מותר עשות חאלקה בבית הכנסת

אבל הרב חיים חזקיהו מדיני זיע"א בספרו שדי חמד (חלק ו' מערכת בית הכנסת ע"מ קמ"ז) תמה עליו: ממה דאיתא בגמרא במסכת נזיר (דף מ"ה) דגילוח נזיר אסור בפתח אהל מועד אף דהוא מצוה משום דהוא בזיון.

אמרינן בפרשת השבוע: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" (כו ב).

נחלקו הפוסקים האם בבית הכנסת איסור מורא מקדש זה איסור מהתורה או שזהו איסור רק מדרבנן.

ומתוך השדה חמד: דכיון דתגלחת זו היא מצוה שמניחים לקטן פאה בראשו בתגלחת ראשונה, ומשום חיוב מצוה מרבים בשמחה בתופים ובמחולות, וידוע כי בימים הראשונים אחר חורבן בית המקדש לו אמר אדם צר לי המקום בירושלים ולא היה נמצא בתים מרוויחים להכיל בתוכם קהל ועדה כדי לעשות בפומבי וברוב עם שגם זה בכלל ריבוי שמחה היתרו דווקא תגלחת מצוה זו.

דהנה בספר יראים (סימן שכ"ד) משמע דקדושת בית הכנסת הווה מן התורה, וז"ל: מורא מקדש צווה בהכנס אדם למקדש או לבית הכנסת או לבית המדרש שיהג בהם מורא וכיבוד דכתיב בפרשת בהר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" לא ממקדשי אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש פירוש מן הבורא ברוך הוא, ומצינו בית הכנסת ובית המדרש שנקראו מקדש דתניא בתורת כוהנים "והשמותי את מקדשכם" לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמרינן בגמרא במסכת מגילה (דף כ"ט) ואהי להם למקדש מעט למדנו כשאמרה תורה את מקדשי תיראו שבת כנסיות ובתי מדרשות בכלל הכבוד והמורא, וכתב מרן החפץ חיים (פתיחה עשין באר מים חיים סק"ז) שמדברי מהיראים וכן מדבריו של הסמ"ג והסמ"ק משמע שהוא מדאורייתא אף בזמן הזה בבית הכנסת שלנו.

מו"ר הגר"י וייס זצוק"ל בספרו שו"ת שיח יצחק (סימן פ"ט) מביא שבספר אורחות חיים ספינקא בהלכות ביהכ"נ (סימן קנ"א אות ט) מביא מהספר שדי חמד (אות י' באסיפת דינים מערכת ביהכ"נ) לענין תגלחת בבית הכנסת שכתב לענין בגמרא במסכת נזיר (דף מ"ה ע"א) או אינו אלא פתח אהל מועד אמרת א"כ דרך בזיון, והרמב"ם בהלכות נזירות (פ"ח ה"ג) וכיון דתגלחת במקדש הוא דרך בזיון, נראה דה"ה במקדש מעט דאסור לנהוג בו מנהג בזיון.

אבל הפרי מגדים במשבצות זהב (סימן קנ"א סק"א) כתב דמורא בית הכנסת אינו איסור מדאורייתא אלא הוא רק איסור מדרבנן.

וכן הגר"ח פלאגי זיע"א בספרו לב חיים (סימן קע"ב) אוסר תגלחת בבית הכנסת ולבסוף כתב להתיר בעזרות דווקא דלא ב"יד מתנה עליהם, ולת"ח בבית מדרשו דווקא ולא לזולתו.

והנה איתא בגמרא במסכת נזיר (דף מ"ה ע"א) על מה שכתוב אצל נזיר בפרשת נשא: "וגלח הנזיר פתח אהל מועד את ראש נזרו" שאין כוונת הפסוק פתח אהל מועד ממש דהוא בזיון, אם כן חזינו דאף דגילוח הנזיר מצוה הויא בזיון לעשות את זה בפתח אהל מועד.

וכבר נשאל על כך מו"ר הרה"ג רבי בן ציון מוצפי שליט"א וכתב וז"ל: רבנו יוסף מולכו ז"ל בספרו שלחן גבוה (סימן תקל"א י"ג) כתב שמתור. ואמנם יש מהפוסקים שערערו על כך ואסרו, הנה לא דיברו אלא כשעושים התספורת כולה בבית הכנסת, אך מה שנוהגים בימינו לכבד את הרב לגזור לילד מעט שערות לסימן בעלמא, אין זה בכלל תספורת, ומכיוון שכל המטרה היא לחיוב מצוה להרגיל את הילד לכבד ולקבל ברכה מהגדולים מותר. גם כתבו הפוסקים שכאשר מניחים פאות והיא מצוה מהתורה וזו לו הפעם הראשונה יש לסמוך על המתירים.

יש לחקור האם בבית הכנסת מותר לעשות חאלקה בבית הכנסת או דילמא הויא דבר של בזיון ואסור לעשות.

הנה בספר שולחן גבוה (סימן תקל"א סק"ב) מביא שראה מעשה רב בירושלים שעשו תגלחת ראשונה לקטן בחול המועד סוכות בתוך בית הכנסת בתופים ובמחולות.

האם אדם עובר על אונאת דברים על ידי שתיקה? הוכח מפרשת השבוע!

שתיקתו. ובהמשך דבריו ציין גם את דברי בעל היראים (סימן נא) שכתב: "כשם שיש אונאה בדברים, כך יש אונאה בענין רע שמראה לחברו פנים רעות, שמסור הדבר ללב".

"ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוהיך אני ה'" (כה ז)
 "ולא תונו איש את עמיתו", ופירש רש"י במקום: "כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו". דהיינו הזהירה התורה שלא לצער את חברו בדברים רעים או לחרפו. האם עוברים על איסור זה גם בשתיקה?

ונראה שכל דברי החקרי לב שייכים רק באופן שהגבאי נשבע שלא להזכיר את האיש במי שבירך, שאז ניכר לעיני כל שבכוונה לא הזכירו, כדי לבזותו ולביישו, אך אם לא נשבע על כך והשמיט את שמו, נראה שאינו עובר בלא תונו, כי יש מקום לתלות שבשגגה שח את שמו, וכעין הנאמר בנביא שמואל (א כ) "ויפקד מקום דוד, ולא דיבר שאלו מאומה ביום ההוא, כי אמר מקרה הוא בלתי טהור", וגם כאן אפשר לתלות שלא בכונה השמיט את שמו אלא מקרה הוא. ובעצם חידושו.

הראשון לציון הגאון רבי רפאל יוסף חזן זיע"א בספרו שו"ת חקרי לב (ח"ד יו"ד סימן פ) הביא מעשה באחד שלאחר עלייתו לתורה נדר בימי שבירך: ליתן סכום מסוים, ולא שילמו זה זמן רב. הגבאי פנה אליו והזכיר לו אודות נדרו, אך הוא היה דוחהו מיום אל יום בהלך ושוב, ונראה היה לגבאי שאין בכוונת האיש לשלם את נדרו. כראות הגבאי כן, קם ונשבע שלא להזכירו בימי שבירך' הנהוג, שמזכירים בו את אחיו ורעיו של העולה לתורה כפי רצון העולה.

ומוסיף הגר"י זילברשטיין שליט"א ששמע ממו"ח מרן הגר"י אלישיב זצ"ל, שאחד שאביו הוא אחד מגדולי הדור, והבן נמנע מלכבדו בסידור חופה וקידושין, עובר הבן ביאורו מקלה אביו, כי כולם רואים באופן בולט שהבן אינו מכבד את אביו והדבר גורם לאב לבזיון וקלון. כמו כן אחד שאינו בא לחתונת אביו, גם כן עובר באיסור מקלה אביו, כי ניכר הדבר שמקלה את אביו באי הגעתו. (חש"ח יבמות נד ע"א).

וכותב החקרי לב: ששבועתו של הגבאי נחשבת לשבועת שווא, כי היא שבועה לבטל את מצוות אונאת דברים, הנלמדת מן הפסוק "לא תונו איש את עמיתו", משום שכאשר אינו מזכיר את האיש במי שבירך, מחשיבו לבזוי, כאילו הוא מופרש מעדת ישראל, ונמצא שמביישו ברבים ומצער, ועובר על "לא תונו". ויעוין שם שהוכיח שאיסור אונאת דברים אינו שייך דווקא בהקנטה בדיבור, אלא אף כשמצער את חברו על ידי

כהן הסובל מפצעים קשים האם לומר לו שסובל בגלל שנשא גרושה? הוכח מפרשת השבוע!

נאמר בגמרא במסכת כתובות (דף ל ע"א) מיום שחרב בית המקדש אף על פי שבתלו סנהדרין... דין ארבע מיתות לא בטלו, מי שנתחייב סקילה

"והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי" (כה כג)

שהייסורים הם מחמת העוון, ולכן כדאי לו לגרש את אשתו, וירוחם מהשמיים ויתרפאו הנגיעים.

ואף על פי שנאמר בגמרא במסכת בבא מציעא (דף נח ע"ב) אונאת דברים כיצד? אם היו ייסורים באין עליו אם היו חולאים באין עליו... אל יאמר לו כדרך שאמרו לו חבריו לאיוב 'הלא יראתך כסלתך תקוותך ותם דרכך זכר נא מי הוא נקי אבד', יעו"ש, וכן פסק מרן בשולחן ערוך (ח"מ סימן רכח ס"ד).

ועיין בספר חסדי דוד בגמרא במסכת בבא מציעא (פ"ג הלכה יד) שביאר שדווקא בכה"ג דאיוב שלא נחשד על עוון, אז יש לנו לאוקמיה אחזקתיה ולדונו לזכות דמוזליה גרם לייסורים או שהם ייסורים של אהבה, אבל אם הוא בעניין שידעינן שיש בידו שום עוון שיש לתלות שבשבילו באו עליו הייסורים, אז ודאי דשפיר יש לומר לו, והוא בכלל הוכח תוכיח את עמיתך, וכמו שכתבו התוספות בגמרא במסכת ברכות (דף ה ע"ב ד"ה דינא) אעובדא דרב הונא שהחמיצו לו חביות היין, ואמרו לו החכמים לעיני מר במיליה, וז"ל התוס': הרבה צדיקים יש שלוקים בגופם ובממונם אלא הם היו יודעים שלא היה נותן שבישא לאריסיה והיו רוצים לרמוז לו שלא יעשה עוד, עכ"ל. וכן כתב המלבי"ם (פרשת בהר ד"ה ולא תנו). ואם כן בנידונו שיש במה לתלות את הייסורים, כיון שידוע שהוא עובר עבירה, מותר לומר לו שהייסורים הם בגלל העוון.

מה נוצר בחלל השמים מהבל פה של דיבורי לשון הרע ורכילות?

וחטאים יותר ושוב יגדלו האנשים את הגשמים רע יותר בשנה השלישית מבשנית, וכן לעולם חוזר חלילה, עד שח"ו כ"כ מושרשים בחטא וטומאה, עד כי אין תרופה למכתם חלילה. ומטובו של אלוהי ישראל ית"ש לעצור השמים ולא יהיה מטר רע, ולא יולידו פירות רעים, עד שייכנע לבבם הערל וישבו את ה' ויטהרו האוויר וייהנו מזיו ה' ותפארתו, ע"כ. ועיין שם בהמשך דבריו הנפלאים שמבאר איך לפי זה בטוב טעם את מה שמובא בגמרא במסכת סנהדרין (דף קיג ע"א) לעניין הוויכוח בין אליהו לאחאב.

ועל פי דברי החתם סופר הללו, אפשר אולי לבאר את תפילתו של כהן גדול ביום הכפורים בקודש הקודשים שהתפלל על הגשם. משום שזה הזמן המקודש ביותר בשנה, וע"י ההבל הקדוש ששפה הכהן הגדול יוצר אדים קדושים שיורידו גשם מבורך ויצמיחו גידולים מבורכים.

בימות הגשמים כאשר יורד גשם בחוץ האם מותר להיכנס לבית הכנסת כדי לא להירטב? הוכח מפרשת השבוע!

והנה בערוך השולחן (או"ח קנא ס"ד) כתב דנראה דבכהאי גוונא כאשר לומד פסוק אחד מותר לו להיכנס מפני החמה והצינה או מפני הגשמים אף שנראה שנכנס מפני זה. ומכל מקום מכיוון שלומד פסוק או הלכה לא מיכיר כל כך שנכנס מפני הגשמים והחמה והצינה.

ובמשנה ברורה (סימן קנא סק"ד) חולק על כך: כתב שאסור להיכנס לבית הכנסת מפני החמה והגשמים, ולא מהני שיקרא או ישנה מעט בכניסתו מאחר שיוכל להיכנס לבית של חול להינצל מהחמה והגשמים, אם לא שעסק מקודם באיזה דבר הלכה בחוץ והתחילו גשמים לירד שאז מותר לו להיכנס לבית המדרש כדי שלא יטרודוהו הגשמים.

ובשער הציון (שם) הביא ראייה לכך ממה שנאמר בגמרא במסכת מגילה (דף כח ע"ב) אין נכנסים בהם בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים. כי הא דרבינא רב אדא בר מתנה הוה קיימי ושאלו שאילתה מרבא, אתא זילחא דמיטרא, אמרי האי דעיילינן לבי כנישתא, לאו משום מיטרא אלא משום דשמעתא בעא צילותא כיומא דאסתנא. וקשה מדוע אמר שנכנס לא מפני הגשמים הרי כיון שלמדו אח"כ שם מותר להיכנס אפילו מפני הגשמים, אלא ש"מ דמפני הגשמים אין היתר להיכנס אף שלומד אח"כ כיון דכוונתו העיקר להינצל מגשמים, ולא דמי למה שהתירה הגמרא ע"י עצה זו לקרוא לאיזה אדם, דהתם אין לו עצה אחרת.

וכן כתב מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בספרו ילקוט יוסף (ח"ב הלכות קס"ט וביהכ"נ עמוד רנא) וז"ל: אין נכנסים לבית הכנסת כדי להינצל מן הגשמים, ומכל מקום אם היה לומד בחוץ, וירדו גשמים, ורצה להיכנס לבית הכנסת מפני שיש מטר בחוץ, מותר. ובימות הגשמים יש להיזהר שלא להיכנס לבית הכנסת עד שיקנח מנעליו היטב מהטיט והבוץ, שלא ילכלך את ריצפת בית הכנסת. וראוי שלא יהיה עליו ולא על בגדיו שום לכלוך.

ועכשיו נדון מה יהיה הדין בכהאי גוונא לגבי תלמיד חכם, האם לתלמיד חכם מותר להיכנס מפני הגשמים לבית מדרש, והנה אמרינן בגמרא במסכת מגילה (דף כ"ח ע"ב) מאי בי רבנן ביתא דרבנן ומותרים לאכול שם האם מותרים גם להיכנס שם מפני הגשמים או דילמא לעניין להיכנס מפני הגשמים לא התירו אף לתלמיד חכם?

והנה הר"ן בגמרא במסכת מגילה (דף ט עמוד א' מדפי הר"ף) הקשה על הגמרא שהאמוראים לא רצו להיכנס לבית הכנסת מפני הגשמים, והקשה הר"ן וז"ל: ואף על גב דאמרו חכמים ותלמידיהם מותרים.

או נופל מן הגג או חיה רעה דורסתו... האם אפשר לומר לכהן שנשא גרושה וסובל ממצעים קשים ומכאיבים, שסובל בגלל שנשא גרושה, והוא חייב מלקות, לכן באים עליו ייסורים קשים ומכאובים כתחליף למלקות. השאלה היא שבגמרא מפורש שדין ד' מיתות לא בטל, אך לא מבואר האם גם דין של מלקות בטל, ואם כן יש לשאול האם אפשר לומר גם על ייסורים שהם במקום המלקות?

אמנם במסכת כתובות כתוב רק דין ארבע מיתות לא בטלו ולא כתוב על המלקות, אך בגיליוני השי"ס מוסיף גם על מלקות, וכתב זאת על פי דברי המהרש"א בגמרא במסכת קידושין (ח"א דף ע ד"ה מעלה עליו הכתוב) וז"ל: לפי שהנושא פסולה לו חייב מלקות בבית דין, אלא שהוא מצדד לומר שאינו אמת, וגם בית דין של מטה אין בידם להלקותו... אליהו כופתו והקב"ה מלקה אותו, על שסילק זה שכינתו מזרעו, וענין המלקות ששולח עליו מכות ונגעי בני אדם, כעניין שאמרו אם ארבע מיתות בטלו, דין ארבע מיתות לא בטלו וכו', עכ"ל. הרי לפנינו שהשי"ת שולח מכות ונגעי בני אדם במקום המלקות שחייב.

וכן מבואר להדיה בפנים יפות (פרשת בהר ד"ה כי לי הארץ), וכן בחידושי החתם סופר בגמרא במסכת חולין (דף פא ע"ב) וז"ל: אמרינן בכתובות אף על פי שארבע מיתות בטלו, דין ארבע מיתות לא בטלו ומסתמא הוא הדין דין מלקות, והיינו אפילו בזמן שדנו סנהדרין, מ"מ מי שלא נידון בדינו שלטו עליו דין ד' מיתות ומלקות, עכ"ל. ואם כן יש לתלות שהייסורים באים עליו מפני שנשא גרושה, ויש לומר לו שסביר להניח

"ונתתי גשמים בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה ייתן פרי" (כו ד) החתם סופר בדרשות (ח"ב עמוד שע"ו) כתב בהספד על בעל מעין החכמה זצ"ל, מביא מהלך נפלא מאוד בעניין ירידת הגשמים ועזירתם.

וז"ל החתם סופר: ידוע שהגשמים מתהווים בטבע מאידים העולים מהארץ והבל פה אנשי העולם, ואם כי זה הוא רק הכנה קטנה בטבעי העולם, והעיקר הוא כמו שכתב חז"ל בסוף פרק קמא במסכת תענית: שהעבים שואבים ממי אוקיינוס ומתמתקים בעבים ע"י מים העליונים מאת ה' מן השמים, מ"מ גם זה אמת כי הווית העבים הוא מהאדים העולים מן הארץ. והיות כן החוש והשכל יעיד כי אם בני אדם וההבל והאדים העולים מהם הוא מהבל פה דובר נבלה ולשון הרע ורכילות, הגשמים המהווים מזה המה מלוכלכים מזוהמת קליפת עוונות ופשעים ההמה, והמאכלים המהווים מזה מטמאים אוכליהם ביתר שאת, באופן שיהיה הבל פיהם של שנה הבאה רע יותר משל אשתקד, ועל ידי זה גשמי שנה הבאה ותבואתה רע וגורם טומאה ומרי יותר, ומגדל אנשים רעים

"ונתתי גשמים בעתם" (כו ד)

אומרת הגמרא במסכת מגילה (דף כח ע"ב): אין נכנסין לבית המדרש בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, כי הא דרבינא רב אדא בר מתנה הוה קיימי ושאלו שאילתה מרבא, אתא זילחא דמיטרא, עיילי לבי כנישתא אמרי האי דעיילינן לבי כנישתא, לאו משום מיטרא, אלא משום דשמעתא בעא צילותא כיומא דאסתנא.

וכן פסק להלכה מרן בשולחן ערוך (או"ח סימן קנא סק"א) וז"ל: בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגים בהם קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה, ואין אוכלים בהם ולא מטיילים בהם, ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים..."

בבית הכנסת צריך לנהוג בכבוד ראש, ואסור להתנהג בקלות ראש, כגון צחוק, היתול, ושיחה בטילה, והמקור לכך מהפסוק "ואהי להם למקדש מעט", ביהכ"נ מוגדר כמקדש מעט, קצת כמו בית המקדש, ובבית המקדש יש דין של מורא מקדש, וכך בביהכ"נ צריך להתנהג בכבוד ראש, והמשנה ברורה מביא בשם הסמ"ק, שבעוון קלות ראש שמתנהגים בביהכ"נ, נהפכים בתי כנסיות להיות חלילה לבתי ע"ז.

וכן בבית הכנסת ובבית המדרש אסור לדבר שיחה בטילה, ומבאר המשנה ברורה, שאין הכוונה לשיחה בטילה ממש, כי דבר זה אסור גם מחוץ לביהכ"נ, וכמו שמבואר באגרת הגר"א, שעל כל דיבור בטל שאדם מדבר, הוא צריך להיקלע מקצה העולם ועד סופו, ולא מדובר על דיבורים אסורים אלא על דיבור בטל, וא"כ אומר המשנה ברורה שכאשר מדובר על שיחה בטילה, אסור לא רק בביהכ"נ אלא גם בחוץ, ומה שכתב השו"ע ששיחה בטילה אסורה בביהכ"נ הכוונה לשיחת חולין כגון לצורך פרנסה, והמ"ב מאריך, ש"כשי דיבורים אסורים שבוודאי אסורים לדבר בהם בביהכ"נ, כגון לשה"י, ושקר, וזה אסור בביהכ"נ יותר מאשר מחוץ לביהכ"נ, כי אינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטין של מלך, ועוד שהוא מכשיל את הרבים, כי ע"י מצטרפים עוד אנשים לאותם דיבורים אסורים.

ויש לחקור אדם שהולך ברחוב בחורף בימות הגשמים והתחילו לרדת גשמים, האם מותר לאותו אדם להיכנס לבית הכנסת כדי שלא יירטב מהגשם שיורד בחוץ באופן שכאשר הוא נכנס ללמוד שם, או דילמא מכיוון שכל המחשבה והכוונה שלו היא שהוא אינו רוצה להירטב מהגשם היורד בחוץ, לכן גם הוא יילמד שם יהיה אסור לו להיכנס.

הבי"ח דצריך לומר דהיה מפרש דהני רבנן מחמירים אנפשייהו הווה. והבי"ח גופי כתב שלעניין להיכנס מפני הגשמים לא התירו לתמיד חכם.

הביאור הלכה (סימן קנא ס"א) כתב וז"ל הנה המעיין בר"ן יראה דלשיטתו מותר בביהמ"ד לת"ח אפילו להיכנס בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים דכביתו עשויה לגמרי ופשוט דלבד מקלות ראש, אך מדלא הזכיר הרמ"א קולתו בזה משמע דלא תפס שיטתו רק לעניין אכילה ושתייה דאפילו שלא מדוחק שרי, ומסתברא דיש להקל גם לעניין שאר תשמישים הואיל שלומדים שם כל היום.

את מי האבא יותר על הבנים שלו או על הבנות? הוכח מפרשת השבוע!

בר אבין אמר רב יהודה קשורי פואה, לרפואת חולי מאי איריא בניס אפילו בנות נמי, אלא, מאי קשרים כי הא דאמר אבין בר הונא אמר רבי חמא בר גוריא בן שיש געגועין על אביו נוטל רצועה ממנעל של ימין וקושר לו בשמאלו, וכתב רש"י מגעגוע עליו ואינו יכול להיפרד ממנו, ורפואה זו לא שייכא בנקבות, שאין האב מחבבן כל כך מתחילתן שיהיו מגעגעים עליו.

והנה מהר"י אלגזי בספרו קהילות יעקב (חלק לשון חכמים אות א' סימן ז) הביא בשם שו"ת רמ"ע מפאנו (סימן נ"ח) דהא דאיתא בגמרא במסכת בבא בתרא (דף קל"ט ע"א) דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, היינו דווקא אצל בנו ולא אצל בתו.

ובמרגלית הים בגמרא במסכת סנהדרין (דף ע"ב ע"ב) מסתפק באב שבא במחותרת על בתו אי נימא גם כן שברור הדבר שלא ירהגנה כמו שמבואר שם בגמרא אצל בנו, או דילמא מכיוון שמבואר במדרש וכן ברש"י שאין האבא כל כך אינו ברור שלא ירהגנה.

מי מרחם יותר על הילדים האבא או האמא?

אבל יש חולקים דסבירא להו שרחמי האם יותר מרחמי האב: דהנה איתא במדרש רבה (פרשת וישלח פרשה ע"ח) על הפסוק בספר תהלים (פרק ק"ג) "כרחם אב על בנים" תני ר' חייא כרחמן שבאבות, ואי זה הוא רחמן שבאבות, ר' יהודה אמר זה אברהם, אמר אברהם "חלילה לך מעשות כדבר הזה" ר' לוי אמר יעקב "והוא עבר לפנייהם" אמר טב דיגע בי ולא בהון, וכתב שם הפרי תואר הא דלא ניחא ליה למדרש לפרש כפשוטו דהכוונה לרחמי כל אב על בנו, דאם כן היה לו לומר כרחם אם על בניה, דרחמי אם מרובים משל אב וכדכתיב (ישעיה מ"ט ט"ו) "התשכח אשה עולה מרחם בטנה".

ומו"ר הגר"ח מדיני זע"א כתב בספרו שדי חמד (מערכת א' כלל קמ"ד) דלפי הני שיטות שאמא מרחמת יותר מהאבא, לא קשה מהא דכתיב יד נשים רחמניות בשלו ילדיהן, דכוונת הפסוק להגדיל מדורת הצרה עד היכן, ולכן אמר שגם נשים שדרכן לרחם בשלו ילדיהן מרוב צער.

וכן סובר בשו"ת בית דוד (אה"ע סוף סימן מ"ד ד"ה עוד הקשה) דאם מרחמת יותר מהאב.

וידוע הסיפור שהאדמו"ר מגור בעל האמרי אמת זצ"ל אמר פעם שאם מרחמת על ילדיה יותר מאב, ושאלה אותו זוגתו הרבנית ע"ה הרי אומרים אנו בתפילה כרחם אב על בנים. ואם כן מוכח דאבא מרחם יותר ולכן אנו מבקשים כך גם מאת השי"ת, וענה לה, שאנו מבקשים שהקב"ה ירחם עלינו לפחות כרחם אב על בנים, כי כרחם אם אין אנו מעיזים לבקש.

האם אדם שוקל בכורך לפני האכילה הרבה יותר מאחר האכילה? הוכח מפרשת השבוע!

וכן בספר הברית (חלק א' מאמר ו' מענה באש פרק ב') כתב גם כן והוסיף, שלא רק בכורך, אלא כן הוא תמיד בעת שהאדם רעב, וז"ל "גם האדם בעת רעבון יישקל יותר ממה שיישקל בעת שמלא כרסו ואכל ושבע".

וכתב בספר ערך החיים (ערך ק"ע) ולכאורה צ"ע, דהרי מבואר בתוספתא במסכת ערכין (פרק ד') כאן אמר של ירמטיה העלתה בתה לירושלים ושקלוה שם וכדן תנה. ופשוט דמחמת טורח הדרך אין משקל האדם נשאר במצבו הקודם, ואם בשעת הנדר הול"ל לשקלה במקומה.

עוד צריך לעיין לפי התוספתא כאן, הייתה בתה של ירמטיה חולה, ונדרה אם תעמוד בתי מחליה אתן משקלה זהב, והא בוודאי משקל חולה שונה ממשקל הבריא, וחזינן דמשקל בתר שעת נתינה אזלינן ע"כ.

מי שעבר עבירה ואם יענישו אותו יש חשש שיצא לתרבות רעה האם מנדין אותו? הוכח מפרשת השבוע!

ובשו"ת תרומת הדשן (פסקים סימן קל"ח) איתא העובר על דבר איסור מנדין אותו, אפילו יש לחוש שיצא לתרבות רעה אין לחוש לכך. והביא ראיה לדבריו: ממה דאיתא בגמרא במסכת קידושין (דף ע"ב) שאמר רבינו הקדוש בעת פטירתו בדרך נבואה דרב אחא בר יאשיה שמתניהו להנהו דאקפו פירי בכורא וחללו שבת ואשתמוד משום דשמתניהו, וקשה מאי קמ"ל תלמודה בהאי מילתא ורבינו הקדוש גופיה למאי הלכתא ניבא דבר זה, אלא לאשמועינן דאפילו אם נראה לחכמים שמפני

ומתרץ הר"ן: משמע לי דהיינו בבית המדרש ולפי שעומדים שם כל היום כדאמרינן מאי בי רבנן ביתא דרבנן אבל בבית הכנסת לא, ולפי דבריו משמע להדיה דבמקום שלומדים שם כל היום זה ביתם גם לעניין גשם.

והסמ"ק (סימן ז) כתב להדיה דתלמידי חכמים מותרים להיכנס בהן אף מפני החמה ומפני הגשמים.

והקשה הבי"ח (או"ח סימן קנא) הקשה דהנה לפי דבריו של הסמ"ק מדוע לא נכנסו הני אמוראים להיות הכנסת והרי להם מותר להיכנס? ומתרץ

"ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם וטאכלו" (כו ט).

הנה באור החיים הקדוש במקום כתב: כי לצד שרחמי האב על הבנים יותר מהבנות לזה הם מתחממים לאכול הבנים תחלה כדי שבזה יהיה נקל להם לאכול הבנות, וזה שיעור הכתוב ואכלתם בשר בניכם וטעם הקדימה כדי שבשר בנותיכם תאכלו פירוש לא יכאב לבבכם כפי מה שקדם ויהיה לכם כמאכל הרגיל.

והנה מה שכתב האור החיים שאדם מרחם על בניו יותר מאשר על בנותיו: מקור דבריו הוא בספרי (פרשת פנחס על הפסוק כ"ז א') "ותקרבה בנות פנחס" וכתב הספרי וז"ל: כיון ששמעו בנות צלופחד שהארץ מתחלקת לשבטים ולא לנקבות, נתקבצו כולם זו על זו ליטול עצה, אמרו, לא כרחמי בשר ודם רחמי המקום, בשר ודם רחמיו על הזכרים יותר מעל הנקבות, אבל מי שאמר והיה עולם אינו כן, אלא על הזכרים ועל הנקבות רחמיו על הכל שנאמר "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו". וכן כתב רש"י בגמרא במסכת שבת (דף ס"ו ע"ב) על הא דאיתא בגמרא (שם) ועל הא דאמרינן במשנה (שם) הבנים יוצאים בקשרים, ובגמרא מאי קשרים, אמר אדא מרי אמר רב נחמן בר ברוך אמר רב איש

יש לחקור מי מרחם יותר על הילדים האבא או האמא והאם יש בזה נפק"מ להלכה.

הנה בספר מהר"ל (מנהגים ליקוטים) כתיב הא דאמר כרחם אב על בנים ולא נזכר האם, היינו דכתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן, אלמא דרחמנות שלהן אינה עיקר.

ובשו"ת המב"ט (ח"א סימן של"ט) כתב חידוש גדול דהא דאמרינן בגמרא במסכת פסחים (דף ב' ע"א) דבאב על הבן ברור שאינו בא על עסקי נפשות משום שסתם אב מרחם על הבן ולא ירהגנו אם יעמוד נגדו להציל ממונו, זהו דווקא באב אבל לא באם על בנה, וזכר לדבר כרחם אב על בנים, וידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן, וכעין זה אמרינן בספר מרגלית הים בגמרא במסכת סנהדרין (דף ע"ב ע"ב).

וכן כתב בשו"ת משפט צדק (חלק א' סימן כ"ג ד"ה אם) קצת קשה דבן או בת גרושה או אלמנה אצל מי מניחים כתב שהאב יותר משתדל בכל דרכי הבן והבת כדכתיב כרחם אב על בנים יותר מהאם, דהרי כתיב נשים רחמניות בשלו ילדיהן.

ובספר קב הישר (פרק פ"א) כתב דהטעם דכתיב כרחם אב על בנים ולא כרחם האם על בנים, כי טבע האב האוהב את בנו הוא דמייסרהו כמ"ש חושך שבטו שונא בנו, מה שאין כן האשה היא רכת לב ובעוד שהתינוק קטן נותנת לו כל חפצו ומשאלות לבו ואחר כך כאשר יגדל הנער הוא מבקש למודו ויוצא לתרבות רעה עיין שם.

"איש כי יפליא נדר בערך נפשות לה" (כו ב).

איתא במשנה במסכת ערכין (דף י"ט ע"א) האומר משקלי עלי, נותן משקלו.

ובשיטה מקובצת (שם) כתב בשם הרא"ש: צריך לדקדק באיזה עת שקלו אותו, כי הדבר ידוע שאדם כבד יותר בכורך קודם אכילה מאחר אכילה, ומסתברא הכל כשעת הנדר, עכ"ל.

וכן הרש"ש בגמרא במסכת בבא מציעה (דף ע"ט ע"א) כתב שכתבו הטבעיים דאדם אחר אכילתו משקלו קל מכאשר הוא רעב.

"וכשלו איש באחיו" (כו לז).

הגמרא במסכת סנהדרין (דף כ"ז ע"ב) לומדת מפסוק זה שכל ישראל ערבים זה בזה.

ולכן סבירה ליה לרבי: בגמרא במסכת עירובין (דף ל"ב ע"א) דניחא ליה לחבר ליעבד איסורה זוטא למען לא יעבור עם הארץ איסורה רבה, דכיון דכל ישראל ערבים זה לזה יש לו חיוב לעשות כל הפעולות שהשני לא יחטא, וכן כתב בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן ס"ב).

ובשו"ת חתם סופר (ח"ב יו"ד סימן שכ"ב) כתב וז"ל: והנה מה שכתב הט"ז להביא ראיה ממוכר עצמו לעכו"ם שלא לדחות אבן אחר הנופל, יפה דחאו בחות יאיר דהתם רוצה הוא בתשובה וגם כי נמכר מפני דוחקו ע"ש בטוב טעם, ואדרבא חזינן מהגמרא במסכת גיטין (דף מ"ו ע"ב) שאפילו במוכר עצמו לנכרי אם רגיל בכך שמכר ושנה ושילש שוב אין פודים אותו ודוחין אבן אחר הנופל, וה"ל במחייב נדוי צריכים אנו לקיים דיני ישראל בכל מה דאפשר. וכן כתב בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קס"ח) דפסקינן כהרמ"א כיון דאביו פסק נמי כן.

והקשו בשו"ת שב יעקב (סימן פ"ב) וכן המהרי"ץ חיות בגמרא במסכת עירובין (דף ל"ב) ובשו"ת חוות יאיר (סימן קמ"א): דהרי רבי סותר את עצמו: מכיוון שבגמרא במסכת עירובין (דף ל"ב) סבירה ליה לרבי דניחא ליה לחבר ליעבד איסורה זוטא למען לא יעבור עם הארץ איסורה רבה, א"כ מדוע סבירה ליה דצריך לנדות אף על פי שעל ידי זה יצא איסור יותר חמור.

בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר (ח"א יו"ד סימן רנ"ב) מתרץ: דאינו סתירה כלל דבגמרא במסכת עירובין הע"ה עושה האיסור ע"י החבר ובוזה אמרינן מוטב וכו' וגם שם עדיין לא עשה ע"ה איסור אבל הכא כבר עבד איסור דחייב נדוי ובוזה לא אמרינן חטא ע"מ שיזכה חברו.

שהן מנדין מאן דהו שבשביל כך יצא לתרבות רעה לא יניחו עבור זה מלעשות כהלכה. וכן כתב הרמ"א להלכה על מה שכתב מרן להלכה בשולחן ערוך (יו"ד סימן ס"א) העובר על דבר איסור מנדין אותו, דאפילו יש לחוש שיצא לתרבות רעה אין לחוש לכך.

אבל הט"ז (יו"ד סימן של"ד ס"ק א') חולק על כך וכתב וז"ל: תמיה לי האי מילתא טובא דהיאך נחוש לאיסור שעושה זה ונביאהו לידי תרבות רעה ח"ו אשר כל באיה לא ישובו. וממשך הט"ז ודוחה את הראיה מהגמרא במסכת קידושין: וז"ל דמהא אין ראיה כלל, דהתם משמע שרבינו הקדוש בא להזהיר את השומעים שידעו שיש פסולים בבבל כמו שאמר התם טובא דיש מקום שכולם ממזרים ויש מקום שיש שני אחים שמחליפים נשותיהם זה לזה וע"ז אמר ג"כ שיש מקום בבבל שסרו היום מאחרי המקום ברוך הוא דשמתניהו רב אחא כ"ו ועל כן יש להתרחק מהם. והביא ראיה בדיוק הפוכה: מהגמרא במסכת קידושין (דף כ) במי שנמכר לעבודת אלילים עצמם דהיינו לחטוב לה עצים ושאר צרכים לא לשם אלוהות ואמרה תורה שצריך לגאול אותו דתנא דבי ר' ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים אימא ליחדי אבן אחר הנופל כלומר שלא תהא לו גאולה ת"ל גאולה תהיה לו, והנה ק"ו יש כאן, דמה התם שכבר נעשה כומר לעבודת כוכבים ואפ"ה הזהירה תורה בקום עשה שחייבים לפדותו, ק"ו בזה שעדיין לא התחיל בעבודת כוכבים כלום פשיטא שצריכים אנו להיות נזהרים להיות לפחות בשב ואל תעשה ולא לעשות מעשה להביאם לידי עבודת כוכבים ודאי זה דבר שאין שווה על הלב להניחו ע"ש עוד מה שהאריך.

ישנה עבודה אילן בשנה השמינית, שהיא תלויה בדעת העובד, אם כוונתו כך היא אסורה. ואם כוונתו כך אף על פי שהיא אותה עבודה היא מותרת, מהי העבודה? ומהי הכוונה?

ותירץ מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: שלפי דברי התוספות שמלאכות אסורות, היינו כשהן לצורך פירות שביעית, שקדושים בקדושת שביעית, בזה חידשה התורה, דבחריש ובקציר תשבות, שלא לחרוש ולקצור ולעדור אותה תבואה היינו בשביל צורך אותה תבואה, וצ"ל דגם בקצירה שייך צורך גידול הפירות, שקוצר אחת כדי שתגדל חברתה יפה, ובוזה אסרה תורה, אבל התוס' איירי בבא לעשות מלאכות באילן שלא לצורך הפירות, בזה חידשה דמות, אף על פי שפירותיו קדושים בקדושת שביעית, כיון שיצא שמיטה מותר, עכ"ל הערות.

הרי פתרון החידה: אדם העושה עבודה בשמינית, אם מתכוון לצורך פירות שביעית אסור, אך אם עושה אותה עבודה, אך אין כוונתו לצורך הפירות אלא לצורך האילן מותר. (חשי"ח ר"ה יב ע"ב).

נאמר בגמרא במסכת ר"ה (דף יב ע"ב) אמר קרא מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה... כל תבואה שהביאה שליש שביעית לפני ראש השנה, אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית, וביארו התוספות (ד"ה מנהג) שלחרוש ולקצור אותה תבואה שצומחת משביעית ונכנסה לשמינית אסורה.

ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספרו הערות הקשה על כך ממה שמבואר בתורת כוהנים (בהר פ"א ד) שנת שבתון יהיה לארץ, כיון שיצאת שביעית, אף על פי שפירותיו שמיטה, מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן, הרי ש"ל לתורת כוהנים דעושים מלאכה כשיצא שביעית, אף על פי שפירות שביעית עדיין קיימין עליו.

איך יתכן דבר שנאסר ופתאום נולד משהו במקום אחר ונהיה מותר?

על כל בין השמשות אם הוא השמשות או מהלילה, ולמה חז"ל לא הכריעו על ידי זה ונשאר בספק, וכתב שע"כ סימן זה אינו מועיל אלא ביום המעונן שלא ידוע כלל אם הוא בין השמשות או לא, אבל אם ברור שהוא בין השמשות, אף על פי שהביצה מותרת ממה נפשך שאפילו יצאה בלילה, מ"מ רובא יצא ביום וחזר, מכל מקום אין כאן הכרעה לגבי זמן זה והפירות הנושרים יהיו אסורים מספק, שהרי חז"ל לא הכריעו על בין השמשות מהו, יעו"ש.

הפרי מגדים במשבצות זהב (או"ח סימן תקיג סק"ז בשם אביו) הקשה למה הגמרא לא אמרה על כל שתשמישו ביום וכו', דנפ"מ למקח וממכר, שאם המוכר קיבל הדמים ואמר מזכר הייתה, והלוקח מביא עדים שנולדה בלילה, דהוי מקח טעות, ותירץ ד"ל יצתה רובא וחזרה, ואף דהוי מיעוטה דמיעוטה, מכל מקום אין הולכים בממון אחר הרוב, ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קו) מה שדן בדבריו של הפרי מגדים.

מתי קורה שיכול לקנות מישראל ואתו התפץ בדיוק יכול לקנות מגוי, והכל זאת יקנה מהגוי ולא מישראל?

ב. צריך לקנות חמץ אחר הפסח או בתוך הפסח לצורך פקוח נפש, יקנה את החמץ מנכרי ולא מישראל, דחמץ שעבר עליו הפסח הוא.

ג. אדם זקוק לביצה ביום טוב, ויש לישראל ביצים שמעורב בהם ביצה שנולדה ביום טוב, ולגוי יש כאלו ביצים, עדיף לקחת הביצים מהגוי, מפני שבשאר הביצים כולם אסורות, מפני שמעורב בהם ביצה אסורה, והיא דבר שיש לו מתירים ואינו בטל, ואילו כשקונה מהגוי, יש אמורים שהביצים מותרות, מפני שאצל הגוי לא היה שייך ביטול ברוב, וכל הספק נולד כשקונה מהגוי, ואמרינן דכל דפריש מרובא פריש. (חשי"ח ביצה ז ע"א).

"וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנו מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו" (כה יד)

חידה זו שאל מהר"י ברונא (סימן קמט) וז"ל: היכי משכחת איסור הנולד אצל איסור, משוי היתר? ותירץ פירות הנושרים בבין השמשות, אסורים מספק שמא חשיכה הוא, וכי נולד אצלם ביצה מותרים, דע"כ יום הוא, וערב שבת הוא, דאי לילה אין תרנגולת מטילה ביצים בלילה, דכל המשמש ביום נולד ביום כמבואר בגמרא במסכת ביצה (דף ז ע"א). כלומר משקים שזבו ביו"ט אסורים, וגם אם זבו בין השמשות של כניסת החג נאסרה מספק דהוי דבר שיש לו מתירים, ומעתה אם אח"כ אנו רואים תרנגולת המטילה ביצתה ונתברר לנו שאותו זמן עדיין ודאי יום הוא כיון דביצה אינה נולדת בלילה ממילא אנו מתירים את הביצה שנולדה קודם.

ובספר פרי יצחק (ח"ב סימן יח) הקשה על דברי המהר"י ברונא, שאם אפשר לסמוך על לידת התרנגולת להכריע שהוא יום, אם כן נוכל להכריע

נאמר בתורה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו' (ויקרא כה יד) ודרשו חז"ל בתורת כוהנים (פרשת בהר פרשתה ג, הובא ברש"י שם) מנין כשהוא קונה לא תהיה קונה אלא מיד עמיתך, תלמוד לומר או קנה מיד עמיתך. וכתב באהבת חסד (פרק ה ס"ו) שצריך לקנות מיהודי אפילו אם יצטרך להוסיף מעט יותר מאשר אצל. מתי קורה שיכול לקנות מישראל ויכול לקנות מגוי, ובכל זאת יקנה מהגוי הנכרי ולא מאחיו הישראלי?

א. צריך לקנות מגורש בארץ ישראל, ויכול לקנותו מישראל או מגוי, מצוה לקנותו מגוי משום ישוב ארץ ישראל, וראיה לכך ממה שמבואר בגמרא במסכת גיטין (דף ח ע"ב) שהקרקע מגוי בארץ ישראל כותבים עליו אונו על ידי גוי ואפילו בשבת מפני מצוות ישוב ארץ ישראל.

לאחר עספי שנים של הדפסת והפצת עלון זה בארץ ובחו"ל, פאחד והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם ע"אוד את כמות הדפסת והפצת העלונים. מעוניין לזכות את הרבים? אתה יכול בשמחה להדפיס עלון זה ולהפיצו באזור מגורך. ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים ליוכי הרבים לבריאות אושר נחת זש"ק ולע"נ קרובים וידידים. הפעונוין להיות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים וכל לפנות לטלפון: 052-814448 ניתן ולהיות שותף בזיכוי הרבים ולתרום גם בביט בטלפון: 052-8144488